

Lidové umění? Ach ano, naše nádherné národní kroje, jež by nám, říkáme si, měl vlastně celý svět závidět, kroje slovácké a moravské, hýřící pestrými a červenými barvami, nejvlastnější výtěžek výtvarné práce československého lidu! Jaká pastva očí, když vlají národní a slovanské prapory, jimiž všecka jindy šedá a nevlídná průčelí vysokých domů jsou ofábořena, a širokými třídami se sype průvod šohajů a galaneček při kterékoliv slavnostní příležitosti, neboť je zvykem projevovat národní vědomí a husitský rys naší kmenové povahy tím způsobem, že na se navlékneme slovácký kroj. Když slunce svítí, tu volá takový obraz přímo po bohaté a žhavé paletě Joži Uprky a není možno nevzpomenout jeho křiklavého malířského tyátru. Vždyť i sám velmistr Mucha sladí ornamentálními motivy výšivek svou nevyčerpatelnou a nevýtvarnou limonádu! — Nebo jindy: za výkladní skříní pražského velkoobchodu s nábytkem vidíme zařízení ložnice „moderně praktické“ fazóny, a kde se vzal, tu se vzal, zpod římsy na skříní, na pelesti lůžka a opěradle židle směje se na nás slovácký výšivkový ornament! Tam až vede móda a vlasťenčící, zcela protiumělecká horečka! Vida to, řekl bys, že je to umění spíše zneužitě než použité! Vskutku svérázová mánie znechutila mnoha lidem zdobu našich krojů. A nemůže být ani divu.

Lidové umění! Vyrůstajíc z radostného života, z klidu a

pokorné práce, z idylického života našeho venkovského lidu, kdysi, dávno je už tomu, bylo překrásnou a vroucí písní, šťastným chvalozpěvem vlídného střídání dní, a jako ztracená radost minulého, čistšího, celistvějšího života konzervováno v rakvi národopisného muzea, stále ještě se mocně dotýká naší vnímavosti. Vedle bohatství krojů, které však jsou zajímavý více etnograficky než umělecky a dušeslovně, nalézáme zde ryzí a upřímné obrázky, svěží a jasné malůvky, napojené cize jímavým kouzlem prostoty a poklidnosti minulé rustikální české idyly. Barevné a velmi intenzívní lidové malby, stejně prostoduché a líbezné jako národní píseň, toto venkovské umění lidu, tak jak zde v muzeu dovolává se vaší pozornosti a dojíká vaší citovost, vykouzluje vám před očima nějaký slavný a minulý život, takový rok na vsi před více než stoletím; ale řekli jsme již, v rakvi muzea, samo jsouc minulostí.

— Před muzeem tyčí se široké a holé tovární budovy s komíny, průmyslová čtvrť velkoměsta; stačí překročit práh a jste uprostřed chaotického, udýchaného dneška, přeplněného nespočetnými tvary a bezprostředními skutečnostmi. Nemáte vlastně ani pokdy změřit vzdálenost mezi oním blaženým tichem minulé idyly a lomezem civilizace přítomnosti. Uměním této přítomnosti jsou prý směry názorově a psychicky vycházející z impresionismu, jenž započal onu „technickou revoluci“; tvárně snaží se právě odvodit svůj povrch z překotného kvasu tohoto industriálního a amerického světa: moderní malíři malovali obrazy stejně geometrické a strojové jako vše, čím jsme dnes ve městech obklopeni. Druhdy vysmívané obrazy † Umberta Boccioniho, snažící se zvláštní, na naturalistickém vidění holé reality se nezakládající metodou interpretovat životní rytmy a siločáry velikých zalidněných avenuí, jejichž formy udivují svou hybností a náhlostí, jsou, jak vidíme, nejvlastnějším a věrným otiskem onoho prostředí. Je to cosi od základů odlišného a nepřátelského, vzdáleného svěžesti lidového umění selského, a není divu; v této době všeobecně zavládl názor, že lidové umění je mrtvo nebo že vymírá, ale že nutně bude dobou neústupné tovární civilizace

a průmyslové výbojnosti a rozpínavosti posléze úplně vyhlazeno.

Dnes, kdy umění prožívající kritické mezisměrové a mezislohové interregnum chystá se čerpat právě u primární a lidové tvorby základní a platná poučení a posilu pro novou práci, kdy v Rusku Lunačarskij zřizuje státní organizaci k podporování lidové tvorby, o níž se v tak mnohém ohledu mladé ruské malířství opírá (jak se dovídáme z knihy K. Umanského: *Nové umění na Rusi*) — dnes malá knížka Josefa Čapka o „nejskromnějším umění“ ukazuje nám, že lidové umění je stále živo, byť snad těžce živořilo na úhorech života i kultury, a pokouší se je vřele docenit, darovat mu, což jeho jest, vzdát úctu, jíž, jak krásně praví Vildrac, jsme povinni k nejmenší kráse. Nejde mu o ono minulé selské umění; přítomná lidová tvorba u nás je daleko spíše uměním městským a předměstským, mnohdy nepružná, neelegantní a drastická jako běžný vulgární popěvek či anekdota, jíž si na ulicích lidé vypravují. Mluví např. o malířích vývěsních štětů, které jsou často slavným dílům galérií bližší a toho srovnání hodnější než běžná salónní malba: lze před nimi vzpomenout primitivů, nebo trochu malby gotické a empírové, a ovšem v neposlední řadě Henriho Rousseaua. Stejně vřelý zájem věnuje pak autor i výtvarné práci mimo hranice (tradicí uznané hranice) výtvarného umění: fotografii, filmu, řemeslnickému nábytku a náradí, zdánlivě nevkusnému a „neuměleckému“. Mimo výtvarně uměleckou krásu shledáváme krásu práce a obecnou krásu světa. — Tato knížka upozorňuje na práci opomíjenou, trvajíc v melancholickém odloučení od života a ruchu výstav, na umění zhroužené ve svou samotu, které však nicméně vystupuje mlčky, ale čínorodě jako aktivní složka v dnešním vzniku a zrodu nového umění.

Neboť žijeme v přítomném okamžiku soumrak jednoho velikého umění, jímž vyvrcholilo naturalistické století 19. Po impresionismu nastalo rozštěpení na rozmanité, někdy i protikladné proudy a směry, které by se formově třeba stavěly impresionismu v protivu seberadikálnější, názorově a obsa-

hově, jak jsme řekli, z něj nutně vyplývají, ba jsou leckdy jeho vystupňováním. A v tomto individualistickém umění překvapoval svou záhadnou a nepochopitelnou osamoceností klasik lidové produkce, prostý celník pařížského obvodu, ryzí muž z lidu, otec Henri Rousseau. Na rozdíl od obrazů v salóne Neodvislých, kde jediné bylo mu možno vystavovat, které byly pouhými souhrny tvarů ostré moderní chuti, dynamickou interpretací syžetu a výpravou prostředí, hovořila jeho upřímná, skromná, srdečná (tak zcela neimpresionistická!) veledíla o věčném lidském smyslu umění, sama úchvatnost, základnost a tajemství duše. Jeho doba, jeho generace, jeho vrstevníci nemohli ovšem Rousseaua cele pochopit; estetikové stáli před ním poněkud bezradně, kritika cítila, že selhávají jí měřítko. Jeho monografista Wilhelm Uhde správně soudil, že generace, která se má k moci a násilí a která měla pro malíře Lásky a Dobrotu jen výsměch, může seznat jeho význam pouze neúplně. Dnes už je jméno Rousseau slavné, ale jeho pravý čas nadejde snad až tenkrát, až bude lze vytknout smysl století ve slovech: Na zemi pokoj lidem dobré vůle!, jimiž lze opsat celý jeho život, podobný legendárním životům svatých.

Mlčelivé jakési dorozumění, vítězná a nezvratná vnitřní jistota, jež spíná v kolektivní celek všechny tvořící síly světa, vládne umění. Vzniká cosi jednotného, stejnorodého, přes rasové individuální nuance sobě příbuzného, nový duch vybavuje se ze všech podob. Ze zoufalé hmotné a duševní bídy dneška rodí se v mysli trpícího lidstva neklamný sen budoucnosti. Mlčení smutku, bolesti a důvěry je stavem světa i umění.

Utajená odvaha všech pracujících duchů pramení stejně z touhy jako z potřeby po vybudování nového světa. Nutno opravdu revidovat všechny hodnoty, válečným vírem tak prudce přehodnocené, a uvést je na prazákladní smysl a v umění zejména. Nutno ve všem vycházet od počátku, od prazákladu a prazákona, a odtud lze vysvětlit více než formo-

vou pozornost, již věnuje soudobé umění všem projevům primární tvořivosti. Malíři malují, jak slyšíte, ne už jen pro umění, ale pro člověka. Ne samoučelná, skvělá a okázalá díla, ale básně nového svobodného a pospolitého života a jeho hluboké a věrné shody. Snad, věří, budou moci být opět lidovými umělci; vzhází vskutku slohová doba, taková, jaká byla v dějinách naposled v gotice, kdy existoval jediný jednotný peň umění, kdy nebylo rozdílnosti tzv. velikého umění vládnoucího a zapomínaného umění lidového, druhořadého a podmněného.

V odpovědné a rozhodující chvíli, kdy starý myšlenkový a duchový svět klesá do hlubin jako obrovský a nestvůrný transatlantik a kdy pracně a úsilně je vytvářen znak a obraz zítřka a svítání, je platnou oporou výtvarníkům, pracujícím na úkolech, jež si pro své dílo odvodili z charakteru doby, lidová umělecká tvorba, umění neskrblící teplem své až biblické prostoty, jehož smyslem asi také je: „Pojďte ke mně všichni, kteříž pracujete a obtíženi jste...!“

(Červen IV, str. 175–177, 23. 6. 1921)

Obrazová skutečnost je pomyslný svět, trvá a je dána jen tvarem. Více než popis a více než určení prostoru je způsob, jenž činí na prázdnotě něco a z mála mnoho, jenž svádí plynoucí mohutnosti v místo činu, živou sílu v působení.

Vznikající obraz poprvé se pohne křivkou, jež stoupá a náhle klesne z potřeby spádu představy, tepu vroucnosti a lyrické tíže.

Sklenice, kterou vidíš, je určena plochami dokonale křivými. Vnitřek je kužel na vrchol postavený, sleduj jeho plášť, souvislost kruhů menších a menších, jejich uzavřenost.

Jestliže nádoby užíváš a jestliže si na ni vzpomeneš, zastřeš tyto její dokonalosti směřující dvakrát k nekonečnu posláním, skloníš je k účelu jako slovo, jež je jménem a slouží k porozumění. Pak ta věc bude více sklenic a méně broušeným sklem, více dílem a méně zpracovanou hmotou.

Kdybys byl malířem, vytvořil bys jinou sklenici na ose básně, číře a příznačně pro svoji žízeň.

Ale nikdo není sám, nic není samo a každá původnost zázračných dětí páchne zapomenutou všedností. Co bych si přimýšlel, mohu-li méně, než musím.

Řád, pravda doby, veliké jako stěhování národů a jako genesis, je vítr, jímž se hýbe všechna současnost dosud stmělá stínem civilizace. Z jejího vření seskupují se zákonné tvary jako krystal z roztoku. To nebo ono, ale hranice určitelnosti